

ГЕОПОЛИТИЧЕСКИ ИЗМЕРЕНИЯ НА „МЕКАТА СИЛА“ НА БЪЛГАРИЯ В ПУБЛИЧНАТА (НАРОДНАТА) ДИПЛОМАЦИЯ

Вилиян Кръстев¹

<https://doi.org/10.35101/prg-2021.3-4.3>

Статията е посветена на актуална проблематика, засягаща постигането на „мека сила“ на международно равнище посредством публична дипломация. „Меката сила“ се разбира като способност за натрупване на репутация, доверие, надеждност и привлекателност на страните в международната общност като нематериален геополитически ресурс. По примера на България е проследен историческият опит, текущото състояние и дефинирането на конкретни насоки в реализацията на инициативи от публичната дипломация. Посочени са проблемите и са предложени варианти за увеличаване на международното присъствие на страната във взаимодействието ѝ с външния свят. Насочено е внимание върху възможностите на България за постигане на „мека сила“ в спектъра на културната дипломация: разширяване мрежата от центрове и дейността на българските културни институти в чужбина; създаване на условия за привличане и провеждане на международни събития с широк обществен отзвук; стимулиране формите на интеркултурния диалог и сътрудничество посредством културен туризъм. Предвид преходното геополитическо положение на България се защитава авторска теза за укрепване на по-широко международно присъствие в географски план.

Ключови думи: мека сила, публична дипломация, България, интеркултурен диалог, събитийна икономика

GEOPOLITICAL DIMENSIONS OF BULGARIAN „SOFT POWER“ IN PUBLIC (PEOPLE’S) DIPLOMACY

Viliyan Krastev

Abstract. The article is dedicated to an actual range of problems, connected with achievement of “soft power” at the international level by using public diplomacy. The „soft power“ refers to ability of building up reputation, trust, reliability and attractiveness

---

¹ Икономически университет – Варна; viliank@ue-varna.bg

of the countries in the international community as a nonmaterial geopolitical resource. By the example of Bulgaria, the historical experience, the current state, and the definition of concrete directions of public diplomacy initiatives implementation are traced. The problems are identified and some variants for enlargement of the country international presence in the sphere of its interaction with the outside world are offered. The attention is focused on the possibilities of Bulgaria to achieve a “soft power” in the spectrum of public diplomacy: expansion of the network of centers and the activity of the Bulgarian cultural institutions abroad; creation of conditions to attract and hold international events with wide public repercussion; stimulation of the intercultural dialogue and contribution by using cultural tourism. On the basis of the previous geopolitical position of Bulgaria, the author’s position of supporting for wider international presence in geographical terms is defended.

Key words: soft power, public diplomacy, Bulgaria, intercultural dialogue, event economy

ПОСТАНОВКА НА ПРОБЛЕМА

Категорията *сила* притежава ключово значение в геополитиката. Нейното проявление в географското пространство създава форми на поляризация, които придават различна тежест на изразяващите го териториално-политически субекти. В качеството ѝ на сложен и хетерогенен атрибут силата на всяко пространство е функция на материална и нематериална съставляваща. Материалните параметри на силата обединяват показатели като площ, природоресурсен, демографски, икономически, военен потенциал на пространството. Относителните белези засягат присъствието, доверието, лидерските способности, привлекателността, културното и идеологическото влияние на субектите, изразяващи пространството. Последните „меки“ съставки извеждат на преден план относителните за сметка на абсолютните средства на силата, чрез които пространството е напълнено с характерно смислово съдържание, изразявано чрез геополитически образ.

Постмодерната тенденция в геополитиката, продиктувана от ускорения процес на глобализация след разпадането на двуполусния геополитически модел от Студената война, стимулира териториално-политическите субекти към преимуществено акумулиране на „мека сила“ (Nye, 1990, 2004; Неймарк, 2019). Нейното съдържание се фокусира върху натрупване на геополитическо влияние посредством привличане, известност, убеждение и престиж, носещи чертите на стереотипно и образно виждане за пространството. В този смисъл акумулирането на „мека сила“ е технология на трансляция на хуманитарни ресурси посредством съблазън (подсъзнателно усещане за симпатия) като пасивен инструмент за създаване на позитивен образ към външния свят. Базиращи върху стереотипна формализация, образите формират преценка за усещането на пространството по отношение на неговата сила, съставлявайки неотменна част от геополитическия му потенциал. Тази особеност на силата прави „скритите и подсъзнателни“ нейни форми не по-малко значими за разбиране на съвременните геополитически процеси от „видимите и осъзнатите“ (McCornick, 2007: 10–11).

Публичната (народната) дипломация се е установила като едно от ефективните средства за акумулиране на „мека сила“ от страните, преследващи по-ви-

сок статут в международната общност. Същността ѝ се свежда до обществено сътрудничество и контакти с външния свят, ориентирани към послания и споделяне на общи интереси и ценности на основата на доверие и взаимност (Димитрова, 2013). В качеството ѝ на средство за реализиране на геополитически цели публичната дипломация притежава свойството да управлява образа на страните в международното взаимодействие. Посредством гъвкави инструменти в социалната и хуманитарната сфера, а от последните десетилетия и чрез възможностите, които предоставят информационните технологии, страните водят конкурентна борба за привличане на позитивно внимание и за износ на идеи и ценности. Доказателство за това са фондациите на двустранна основа и атлантическите клубове на САЩ; мрежата от образователни и културни центрове на „Институт Конфуций“ на Китай; мрежата от аналогични центрове на „Британския съвет“ на Великобритания; на „Алианс Франсез“ на Франция; на „Институт Сервантес“ на Испания; на „Гьоте институт“ на Германия; на „Руский мир“ на Русия и др. Публичната (и преди всичко културната) дипломация, развивана от тях, се използва като инструмент на „мека сила“ за износ на геополитическо влияние към света.

Особено забележим се установява ефектът от акумулираната „мека сила“ при малките държави, които разполагат с ограничен ресурс. Предвид скромните параметри на „геополитическото тегло“ на националното пространство на България, публичната дипломация притежава ключово значение за нейното по-ярко и надеждно международно присъствие във взаимодействието ѝ с външния свят. Усилване на външнополитическата активност на страната чрез публична дипломация може да способства издигане на нейния престиж и уважение в международната общност с пряко отражение върху икономическата и инвестиционната ѝ привлекателност и разгръщане на креативен потенциал в икономическото развитие. Изхождайки от такава постановка на проблема, цел на статията е извеждане на някои насоки на публична дипломация за постигане на позитивен международен образ на България с акумулиране на „мека сила“, опирайки се на натрупания исторически опит и с отстояване на националния интерес.

ТРАДИЦИИ НА БЪЛГАРИЯ В ПУБЛИЧНАТА ДИПЛОМАЦИЯ

Постигането на „мека сила“ чрез публична дипломация на международно равнище има своите традиции и в България. Закрепила се като характерна атрибутка на националната външна политика, публичната дипломация, развивана от България, е тясно обвързана с инициативите на Комитета по изкуство и култура. Целенасочен проект на реализация се установява Дългосрочната програма за хармонично развитие на личността „В.И. Ленин“ през 1978 г., с акцент върху приноса на страната в борбата за мир и хуманизъм, за социален и културен прогрес. Тази програма е целенасочено планирана към „промяна на представите на останалите държави за България“ (Михайлова, 2016: 251). Лансирането на идеята за хуманизъм в Програмата е тясно преплетено с хармоничността на личности като В. Ленин, Л. да Винчи и Н. Рьорих, с акцент върху творчеството и постиженията на тяхното дело. Под патронажа на Програмата

се провеждат редица културни и научни мероприятия със страните от Източна Европа и СССР, а впоследствие и със страни със социалистическа ориентация от Третия свят. Освен от Комитета по изкуство и култура в Координационния съвет на програмата се включват също представители от няколко български министерства и БАН, засилвайки международните прояви на България в икономическата и научно-техническата област (Михайлова, 2016).

Със забележителен ефект в икономическото и технологичното развитие на България се увенчава публичната ѝ дипломация в рамките на Дружеството за съветско-българска дружба. Тази съвместна организация възниква още през 1932 г. като своеобразно русофилско движение, която през 1957 г. е наследена от Комитета за българо-съветска дружба, включвайки различен род граждански сдружения за укрепване на двустранните връзки през социалистическия период. На територията на България организацията е представена от мрежа с 362 комитета и над 3 хил. клуба, а на територията на Съветския съюз – с 240 отделения и 4,5 хил. колективни подразделения, обхващащи над 60 млн. съветски граждани (Калинова, 2016). Ефектът от сътрудничеството задълбочава културни и икономически връзки между побратимени окръзи, градове, заводи и трудови колективи с цел постигане на пряк обмен и задълбочено двустранно сближаване. Големите ползи за България от публичната дипломация на Дружеството са свързани с укрепване позициите на съветския пазар; репутацията на експортни стоки и услуги на национални брандове – „Булгарплод“, „Булгартабак“, „Балканкар“, „Балкантурист“; импорт на високи технологии (АЕЦ „Козлодуй“, нефтохимическите комбинати в Бургас и Плевен, „Арсенал“, „ГО-РУБСО“ и др.); преработка и реекспорт на суров нефт от СССР; съвместен дърводобив в АССР Коми и др.

Още от края на 50-те години на ХХ в. в публичната дипломация на България се засилва интеркултурният диалог с насърчаване на мирното и ползотворно взаимодействие с външния свят в рамките на културна дипломация. В геополитическото взаимодействие културната дипломация се използва за подкрепа на доверието на страните, като създава обща глобална система от ценности и норми във форма на „мека сила“. Такава функция изпълняват мрежата от Български културни институти (БКИ) в чужбина, създадени в страни на четири континента – Европа, Африка, Азия и Северна Америка. Извън Европа културни институти България поддържа в Алжир, Либия, Сирия, Монголия, Индия и Мексико. Тяхна основна цел се установява формиране на позитивен образ на България пред света посредством популяризиране на национални културни ценности и творчески дейности в областта на съвременната култура и изкуство. Характерно за БКИ се установява откритото участие на местната общественост в съвместни форуми на културно взаимодействие. Някои от БКИ (предимно в Европа) от 60-те години насам развиват дейност и по подпомагане и консолидиране на българската диаспора с курсове по български език и фолклор (Велев, 2020).

През социалистическия период България израства като значима международна туристическа дестинация, възползвайки се от предимствата, които осигурява закрития пазар на Източния блок (на първо място ограничената международна конкуренция) и статута на най-близък съюзник на СССР. Туризмът получава значимо място в народната дипломация на страната. Той е тясно преплетен с инициативите за постигане на домакинство на големи културни и спортни

форуми; завоюваното от България световно уважение (от ООН, ЮНЕСКО и УНИЦЕФ) от провежданата Детска асамблея „Знаме на мира“, международния фестивал „Златният Орфей“ и др. Извлечените от туризма ползи укрепват забележимо политическите и икономическите позиции на България както в структурите на тогавашния Съвет за икономическа взаимопомощ, така и в международната общност. От края на 60-те години на ХХ в. започва да се оформя гекултурният бранд на България, базиран върху символиката на маслодайната роза (придобила известност като българска роза). Образът на България като *Страна на розите* се увенчава с международно признание (засвидетелствано дори в изкуството на чужди творци), превръщайки се в емблема на националния туристически бранд. С разпространение в множество сфери на международен обществен интерес (музикално и литературно творчество; храни и козметика; сувенирни изделия), маслодайната роза безспорно се налага като широко разпознаваем символ на националната ѝ идентичност.

Своеобразен геополитически пробив в културната дипломация на България е създаването на Детската асамблея „Знаме на мира“, завоювала широко международно признание. Асамблеята налага авангардна, непозната дотогава форма на културна дипломация, като се сдобива с организационно присъствие в ООН и се провежда под патронажа на Генералния директор на ЮНЕСКО. Иницирирана като фестивал на детското изкуство през 1979 г., „Знаме на мира“ привлича световни политически лидери и дейци на културата от много страни, издигайки авторитета на България като страна-лидер в укрепването на световния мир. Значимостта на форума е материално институционализирана в покрайнините на София с Международен парк на мира и символичен паметник със 107 камбани, дарени от различни делегации от цял свят. През 1988 г. Детската асамблея посреща няколко хиляди участници от 135 държави и е удостоена от ООН със звание „Вестител на мира“ (Международна...). Трасирането на ценности посредством културна дипломация на Асамблеята засилва позитивния образ на България в международната общност с укрепване на международните ѝ позиции като медиатор за намаляване на геополитическото напрежение Изток–Запад по време на Студената война.

Забележителна международна репутация с акумулиране на „мека сила“ България постига от ежегодно провеждания в к.к. „Слънчев бряг“ международен песенен фестивал „Златният Орфей“. Създаден под егидата на Комитета по изкуство и култура, „Златният Орфей“ привлича световния музикален елит и се утвърждава като един от най-авторитетните фестивали за популярна музика в Европа, удостоен с редица престижни награди от международни културни организации. Свидетелство за международната репутация на Фестивала е участието или привличането като почетни гости на световни звезди на популярната музика като: Жилбер Беко, Джани Моранди, Албано Каризи и Румина Пауър, Тото Кутуньо, Йосиф Кобзон, Алла Пугачова, Мънго Джери, Хулио Иглесиас, Бой Джордж, Латоя Джексън и много други (1965 г. – Създаването...). Фестивалът „Златният Орфей“ издига славата на България като страна с развито музикално творчество и висок професионализъм в музикалното изкуство (Стателова, 2019). Спомогнали за международната репутация на България посредством обмен на културни ценности, но с по-скромнен отзвук през същия период, са международните фолклорни фестивали в Бургас, Велико Търново и Коприв-

щица; фестивалите за модерно сценично изкуство „Мартенски музикални дни“ в Русе и „Варненско лято“ във Варна; филмовият фестивал „Златната ракла“ в Пловдив.

„МЕКАТА СИЛА“ НА ПУБЛИЧНАТА ДИПЛОМАЦИЯ НА БЪЛГАРИЯ ДНЕС

В периода след 1989 г. международните представи за България търпят значителна трансформация, придавайки неустойчивост на стереотипния ѝ политически образ. Унаследената от социалистическото минало международна репутация на страната губи съществено от потенциала си, повлечена от дълбоките трансформации на социално-политическия преход. Загубата на пазари и затрудненията в адаптивността към призивите на глобализацията още в началния етап на преход, непосредствено след старта на демократичните промени, повличат България в руслото на социокултурната и икономическата деградация (Илиева, 2012; Проданов, 2014; Крыстев, 2019). Постоянните загуби на човешки и икономически потенциал са системно съпроводени с ниска репутация на държавно управление; отслабване на културното творчество и публичната дипломация; ерозиране на международния ѝ политически авторитет.

Географското разпространение на институционалното културно присъствие на България днес се редуцира на регионално равнище – в Европа. За осъществяване на пряко международно сътрудничество с външния свят функционираат 11 БКИ, популяризиращи националната идентичност и достойнства на културното наследство. Те са съсредоточени в няколко европейски столици: Будапеща (Унгария), Братислава (Словакия), Прага (Чехия), Варшава (Полша), Скопие (Северна Македония), Москва (Русия), Виена (Австрия), Рим (Италия), Берлин (Германия), Париж (Франция) и Лондон (Великобритания). Всички БКИ са подчинени на Министерството на културата, което ги прави проводници на водената от държавата политика.

Организацията на БКИ се опира върху определени цели и задачи, които залагат адекватни предпоставки за акумулиране на „мека сила“ (Стратегия..., 2019: 49). Сред *целите* на БКИ се открояват:

- Утвърждаване на положителния образ на България в чужбина и на обществените нагласи към страната чрез постиженията на националните изкуства и култура и разширяване на нейното присъствие и влияние;

- Разширяване на възможностите за равноправно общуване с европейските народи за изграждане на общ хуманистичен мироглед и обединение около ценности, които подчертават българската уникалност и допринасят за формирането на европейска културна идентичност;

- Утвърждаване мястото на българската култура в световните културни процеси чрез популяризирането ѝ в чужбина и разширяване на предлаганата продуктова гама и услуги;

- Реализация на българските творци и културни продукти на международния културен пазар;

- Активно подпомагане развитието на творческите индустрии и конкурентоспособност на създадените творчески продукти;

- Осъществяване на информационна политика по пропагандиране на постиженията на българската култура и изкуства и България в цялост;
- Създаване на положителна среда за изграждане на трайни връзки и приятелски отношения между България и страната-домакин, в която е разположен центърът. Това се осъществява и на реципрочна основа за културните центрове, създадени от други страни в България;
- Създаване на медийна и информационна среда в страната-домакин на БКИ, както и в България по отношение ролята и функциите на БКИ;
- Създаване условия за популяризиране възможностите на културно-историческото наследство като основа за културен туризъм;
- Подпомагане усилията на българската държава за приобщаване на българската диаспора и създаване на усещане за национално единство.

Основни задачи на БКИ са:

- Подпомагане запазването на българската национална културна идентичност и представянето ѝ в рамките на общеевропейските културни процеси;
- Съхраняване и развитие на българските културни връзки с останалите държави;
- Представяне на българските творци пред различен кръг от потребители в различните държави.

БКИ функционират с определени програми, които чрез популяризиране на българската култура имат за цел да култивират позитивен образ на България по света. След извършено от нас проучване следва да констатираме, че програмите на тези институти са твърде „обрани“ откъм медийно-събитийен характер и канализирани към формите на „високата култура“: концертна дейност, живопис, литература. Ограничените измерения на такава държавна политика към културното наследство не достига до широката общественост и задълбочава проблема с идентичността на България в изграждането на неин разпознаваем национален бранд.

Сред конкретните слабости в използването на културния потенциал от БКИ следва да се посочат:

- Скромно засвидетелствано културно промоциране на страната в отношение с външнополитически решения на изпълнителната власт; с експортни продукти; с туристическия потенциал; с публично известните личности, прославили България.
- Недостатъчно инвестиране върху творци, учени и превод на литературни издания, които отговарят на българския национален интерес и биха засилили имиджовото присъствие на страната в чужбина на основата на културна идентичност. Подобен недостатък намалява интереса към историческата и културната памет за България с отслабване на мястото ѝ в културния свят на Европа като възможност за изграждане на устойчив национален бранд и уникален геокултурен образ;
- Ограничена дейност на БКИ с научни и образователни институции от България и страната домакин. Игнорирането на подобни инициативи свива спектъра на публичност и крос-културните отношения на България с външния свят, намалявайки възможностите за увеличаване на националното присъствие в чужбина.

- Отсъствие на широка публичност и достъп (вкл. дигитален) до културния потенциал на България.

Пряка външнополитическа роля на културната дипломация в международните отношения на България със света играе Държавният културен институт (ДКИ) при министъра на външните работи, създаден през 2005 г. Неговата мисия е ориентирана към присъствието на България като интегрална част от международното културно сътрудничество, спомагащ за успешно изпълнение на външнополитическите ѝ приоритети със средствата на културната дипломация (Държавен културен институт...). Ключова задача на ДКИ е „да бъде реален медиатор в процеса на популяризиране на културни проекти чрез възможностите на дипломатическите представителства и чрез партниращи чуждестранни и национални организации, академични и научни структури, неправителствени организации, медии и др.“ (Йовева-Димитрова, 2021: 194). Основните цели на Държавния културен институт са:

- Да участва в конструирането на положителен образ на България като съвременна държава с богата, древна и динамична съвременна култура и потенциал да даде своя принос в глобалните процеси на интеркултурен диалог;

- Да работи и съдейства за издигане значението и ролята на България като активен партньор в международното културно сътрудничество;

- Да съдейства за максималното използване на ресурса на повишения международен авторитет на България за разширяване на културното присъствие на България зад граница;

- Да съдейства за изпълнението на регионални външнополитически приоритети чрез културна дипломация.

Постигането на тези цели предвижда:

- Подкрепяне на програми и проекти, които поставят акцент върху културното многообразие и интеркултурния диалог като водеща тема в актуалния дневен ред на Европейския съюз;

- Насърчаване установяването на директни връзки между българските културни оператори и сродни на тях чужди с цел създаване на условия за успешното интегриране на националната култура върху европейската и световната сцена;

- Подпомагане на приоритетното изпълнение на културни проекти и програми като елемент от трансформацията на културното сътрудничество по посока на интегриране на интеркултурния диалог като водещо за Европейския съюз направление в културната област;

- Развиване на стратегия и работа по координиране на международната културна дейност на правителствените и неправителствени организации, ангажирани в областта на международната културна политика;

- Насърчаване активните на полето културни организации за разширяване на географския периметър по популяризиране на образа на България и повишаване на интереса към нейната история, култура и съвременен духовен облик;

- Стимулиране и оказване на професионално съдействие на българските дипломатически мисии за изпълнението на двустранни и многостранни културни проекти и прояви (Държавен културен институт...).

Културната дипломация, водена от Държавния културен институт, изиграва съществена роля в присъединителния процес на България към ЕС и трасира-

нето на българската култура като част от европейската. В тази насока работата на ДКИ изпълнява отявлени функции за подчертаване на европейската идентичност на страната като елемент на държавната политика и международния интеркултурен диалог.

Геополитическата преориентация на България пренасочва нейната публична дипломация към Западния свят. Новите инициативи за печелене на международна слава на страната са свързани с членството ѝ в ЕС (програми ИНТЕРРЕГ, „Еразъм+“, „ЦЕЕПУС“) и стимулиране на културния туризъм на основата на културни ценности и изкуство. Особено перспективна ниша за увеличаване на международното присъствие на България предоставя програмата за образователен обмен „Еразъм+“, ангажираща пряко участие на различни институции от сферата на образованието и науката с техни аналози от чужбина. През последните десетилетия към тази програма се забелязва нарастваща активност от страна на отделни български университети и училища, които укрепват ролята на образователния фактор в интеркултурния диалог.

Значими кампанийни форми на активна публична дипломация на България се разгръщат по време на председателството на ЕС през 2018 г. и избора на Пловдив за „Европейска столица на културата“ през 2019 г., когато са реализирани десетки международни събития в различни части на страната. Повечето от инициативите на България в публичната дипломация в рамките на евроатлантическите структури обаче са съпътствани от игнориране на натрупания актив на „мека сила“ спрямо Русия и страните от ОНД, което следва да се отчете като геополитическа недалновидност.

НАСОКИ НА ПУБЛИЧНАТА ДИПЛОМАЦИЯ НА БЪЛГАРИЯ ЗА ПОСТИГАНЕ НА „МЕКА СИЛА“

Най-важната задача на публичната дипломация на България следва да решава проблема с адекватно използване на националния културен потенциал в геополитическото взаимодействие с външния свят. В процеса на неговото използване е от стратегическо значение да се отчитат особеностите на културната идентичност на страната в съчетание с призивите на глобализацията. Стременият към по-широко присъствие на България в света е необходимо да се опира най-вече върху културната дипломация в провежданата външна политика с подчертаване на националното културно наследство и приноса на страната в световната култура.

Значението на културното наследство в провежданата от България културна дипломация трябва да играе ключова роля за международното ѝ промоциране и оформяне на позитивен образ. Съответстващо на призивите на глобализацията е експлоатирането на културното наследство в активна среда на интеркултурен диалог. Тази важна за съвременната културна дипломация особеност третира културата не в качеството ѝ на готови репрезентативни форми, а като съвместни културни проекти и платформи (Димитрова, 2013). В това отношение според този автор културната дипломация не е насочена или не работи само за външния свят, а и за националната среда – когато културното събитие е достатъчно представително и отзивите за него са положителни – то съдейства за повиша-

ване на националното самочувствие. Възможността сънародници да станат съпричастни на събитието в същия момент, в който то се случва, означава, че посланието е и за тях. За националната общност значение има и присъствието на чуждата култура в страната. В този смисъл организирането на чуждестранно културно събитие със съдействието на българско посолство носи дивиденди и на националната култура и образ, като трансформира домакинството в стимулиращо обмяна и партньорството (Димитрова, 2013: 12).

БКИ и ДКИ са създадени, за да разпространяват и утвърждават българската култура по света, като изграждат ярка идентичност за приноса на България в световната култура. Засилване присъствието на България в международната общност обаче предполага следване на геостратегия на реципрочна комуникация с външния свят, като едновременно с това се транспонира културата на други страни. Последният аспект засяга приемането и опознаването на външни култури като условие, способстващо за съхранение на културното многообразие. Залагане на такава гъвкава форма на културна дипломация трябва да залегне в мрежата от БКИ, които наред с функциите на центрове на информация и трасиране на българската култура да се установят и като места на взаимодействие с културата на страните-партньори. Подобна инициатива предполага: съвместни участия от събитийен характер; стимулиране на учебен обмен; организиране на езикови курсове; провеждане на научни конференции и др. Активна публична дипломация в такава насока ще стимулира международната търговия, привличането на инвестиции, туристи и креативни дейности към България. По характерен начин широкото „културно отваряне“ на България към външния свят ще усилва държавния суверенитет и културната самобитност с рефлексия върху доверието и лидерските качества на политическия ѝ образ.

Съществено значение върху геополитическия ефект от провежданата културна дипломация притежава активността на националната диаспора. Ориентация на БКИ към консолидиране на българските общности в чужбина с цел трасиране на културната значимост на България по света е един от механизмите за създаване на по-видим политически образ за постигане на устойчив международен интерес към страната. Взаимодействието с интелектуалния потенциал на диаспората способства създаване на културно и политическо лоби на България, което впоследствие припознава и защитава българския интерес. От подобно комуникационно взаимодействие впоследствие може да се очаква укрепване на международните отношения с редица страни и засилване на икономическото и културното присъствие на България в тях.

От належаща необходимост за укрепване на „меката сила“ на България на регионално равнище е създаване на Български културен институт в Турция. В тази най-значима за Балканския регион страна е съсредоточена многобройна етническа общност от български турци, повечето от които притежават двойно гражданство и поддържат постоянни отношения с България. Диаспората на българските турци пази силен сантимент към България, което разкрива възможности за търсене на допирни точки за задълбочаване на интеркултурния диалог. Организирането на тази общност в полза на българския национален интерес има огромно значение за позитивния образ на България в Турция, а оттам и в мюсюлманския свят. Редица представители на диаспората на българските турци в югоизточната ни съседка се ползват с широко влияние в различни сфери

на обществения живот – политика, икономика, култура, образование. Установяването на преки отношения с тях създава фактор на взаимодействие за изграждане на директни двустранни форми на кроскултурност и обществено сътрудничество.

Важно значение за международното присъствие на България има потенциалното разкриване на културен институт в Азиатско-тихоокеанския регион (АТР), на първо място в Китай. Популяризиране ценностите на националното културно наследство в най-динамично развиващата се страна в света следва да се приеме за стратегическа инициатива в дългосрочна перспектива към увеличаване на икономически и политически дивиденди за България. Предвид съвкупния икономически потенциал, с който разполагат страните от АТР, ролята на културната дипломация на България е повече от решаваща за преследване на националния интерес.

Една от най-популярните съвременни инициативи за ефективно използване на културата като инструмент за акумулиране на „мека сила“ от страните е насочена към привличане и реализиране на културни събития. Образът на всяка страната в това отношение е „съвкупност от представи, които могат да бъдат подложени на бързи изменения под въздействието на даже незначителни, но добре отпиарени събития“ (Неймарк, 2019: 122). Опитът на много страни по света показва, че събития от типа „Година на културата“ върху паритетна основа с други страни залагат мащабно преоткриване на тяхната идентичност за външния свят със значително увеличаване на потенциалът им за геополитически маневри. Постигането на взаимно културно обогатяване, от една страна, влияе върху реализирането на нови идеи и укрепване на междудържавните отношения, институциите, общностите. От друга страна, продължителността на програмата в рамките на цяла година предоставя възможности за пълноценно използване на различни форми от културния потенциал: материално културно наследство; фолклорно изкуство; съвременно музикално творчество; литературно и изящно изкуство. Всички те допринасят за известността и засилване на симпатията към двете страни, което се отразява позитивно върху международния политически диалог с по-увереното прокаране/отстояване на политически решения и позиции. Извеждането на културното наследство като целеви инструмент в международното сътрудничество засилва интереса на страните към стимулиране на международния туризъм, научно-образователните и спортните форуми. Нещо повече, подобни инициативи подчертават културните кодове на техните инициатори, намиращи изражение в култивиране на културно-политическа уникалност с възможности за налагане на ярък и актуален на времето национален бранд.

С широк отзвук в международната общественост с цел засилване на репутацията на България може да се увенчае привличането и провеждането на събития, засягащи глобални проблеми: укрепване на световния мир; стимулиране на интеркултурния диалог; борба с климатичните промени, бедността, социалната дискриминация. Световните събития притежават характерно име, тематика и представителство, които в процеса на провеждането им създават трайна атмосфера на мястото и спомагат за неговото брандиране в определен политически (културен, икономически) профил. Поради своята глобална значимост те по характерен начин се сдобиват с широка медийна драматизация на проявите,

засилвайки имиджовата привлекателност и доверието към страната домакин. Форумите от международен статут съдействат за изграждане на „събитийна икономика“, която се ползва с ключово значение в привличането на креативни дейности със засилване на присъствието в глобалната икономика.

За да може стратегията на публичната дипломация на България да бъде успешна в международен план, е необходим системен мониторинг на нагласите и настроенията на външната среда. Активизиране инициативността на България към организация на международни прояви е необходимо да се реализира с избор на подходяща тематика и място на провеждане, опирайки се на натрупания опит от „Златният Орфей“ и „Знаме на мира“. В зависимост от потребностите и очакванията на международната общност следва да се отчитат наложили се ценности, културни нагласи, дори политическа мода. Те, от своя страна, предполагат съсредоточаване на усилия по фаворизиране на културни събития с уникален идентичностен тематичен наратив в различни сфери на обществен интерес:

- Стимулиране формите на културния туризъм;
- Включване в интеркултурния диалог на определени институции: библиотеки, училища, университети, музеи като разновидност на „мека сила“;
- Укрепване на връзки с диаспорите въз основа на културна идентичност;
- Разработване на културна програма в диалог с други култури – стимулиране на обмена и партньорството;
- Фокусиране на международните прояви върху масовата култура с драматизация на определени събития, а не ограничаване във формите високата култура;
- Промоциране на национални продукти на културата, които за България могат да бъдат козметиката от българска роза, българското кисело мляко, чипровските килими, българските шевици;
- Разширяване на трансгранично културно сътрудничество със съседни страни;
- Популяризиране разпространението на българския език.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Публичната дипломация на България има огромен нереализиран потенциал за акумулиране на „мека сила“. В значителния си резерв този потенциал е закодиран в културното богатство на нейното пространство като ярък образ на страна с уникална културна идентичност. Образът на България, произтичащ от културния сегмент, притежава висока степен на контрастност спрямо Западна Европа, Америка и АТР, което предполага засилване на интереса към нея. За Източна Европа и Евразия гекултурният образ на България е свойствен на основни, характеризиращи тяхната културна идентичност стереотипи, което предполага използване на естествени предпоставки за близост с цел засилване нейното присъствие.

Постижимият ефект за публичната дипломация е „дипломация на границата“ на България като свързваща страна, разположена в югоизточната периферия на Европа (Кънева, 2013: 218). Характерното гранично положение в структури-

те на ЕС и на НАТО и кръстопътно за регионалните структури на Черноморския басейн, Средиземноморския регион и Близкия изток предопределя адекватна геостратегия по натрупване на „мека сила“, а оттам и управление на геополитическия образ на страната, укрепване на широко международно присъствие в различни регионални структури с цел привличане на политически, културни и икономически институти, както и седалища на неправителствени организации на национална територия. С пряко ангажиране на България в разностранни регионални процеси и инициативи може да се очаква повишаване на нейната международна известност с едновременно култивиране на лоялност, симпатия и лидерство към външния свят. Отлагането им върху националното пространство несъмнено ще засили топофилията, обема на привлечените инвестиции, имиграцията на таланти, културната и туристическата слава, което ще намери пряко отражение върху по-високия геополитически статут на България в международната общност.

ЛИТЕРАТУРА

- Велев, В.** 2020. Българските културни институти в чужбина – инструмент за популяризиране на българската култура извън страната, в контекста на европейските измерения. – В: Обществото на знанието и хуманизмът на XX век, София: За буквите – О писменехъ, с. 282–292. / Velev, V. 2020. The Bulgarian cultural institutions abroad – a tool for popularizing Bulgarian culture outside the country, in the context and of European. – In: The society of knowledge and humanism of the twentieth century. Sofia: Za bukвите – O pismeneh, pp. 282–292. (Bg)
- Димитрова, Л.** 2013. Културната дипломация – уличното дете на публичната дипломация. Лекция в курса „Културна дипломация“, София, с. 1–17. / Dimitrova, L. 2013. Cultural diplomacy - the street child of public diplomacy. Sofia, pp. 1–17. Lecture in the course „Cultural Diplomacy“. URL: https://www.culture-mfa.bg/images/content/2135/ldimitrova_cd_2013.pdf (Bg)
- Илиева, М.** 2012. Социално-икономическата трансформация в България – особености и териториални различия. София: ТерАрт, с. 344. / Ilieva, M. 2012. Socio-economic transformation in Bulgaria – Peculiarities and Territorial differences. Sofia: TerArt, 344 p. (Bg)
- Йовева-Димитрова, С.** 2021. Държавният културен институт към министъра на външните работи на 15 години. – Дипломация, №25, с. 193–199. / Yoveva-Dimitrova, S. 2021. The Bulgarian State Cultural Institute to the Minister of Foreign Affairs at the age of 15. *Diplomacy*, №25, pp. 193–199. (Bg)
- Калинова, Е.** 2016. Третият опит за „16-та република“. – В: Интеграция и дезинтеграция в Европа през 80-те години на XX век. София: УИ „Св. Климент Охридски“, с. 99–132. / Kalinova, E. 2016. Tretiyat opit za „16 republika“. – In: Integratsiya i dezintegratsiya v Evropa prez 80 godini na XX vek. Sofia: St. Kliment Ohridski, 99–132. (Bg)
- Крыстев, В.К.** 2019. Болгария в геополитическом пространстве Запада: итоги структурной адаптации. – Социально-экономическая география. Вестник АРГО, №2, с. 116–128. / Krystev, V.K. 2019. Bulgaria in the geopolitical space of the West: results of structural adaptation. *Sotsial'no-ekonomicheskaya geografiya. Vestnik ARGO*, №2, pp. 116–128. (Ru)

- Кънева, М.** 2013. Меката сила: новото измерение на силата в международните отношения на XXI век. Дисертационен труд за придобиване на ОНС „Доктор“. СУ „Св. Климент Охридски“, Юридически факултет. София, 278 с. / Kaneva, M. 2013. Soft power: the new dimension of power in international relations in the 21st century. Dissertation work for the acquisition of “PhD”. Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Faculty of Law, Sofia, 278 p. (Bg)
- Михайлова, В.** 2016. „Компромисната интеграция“. Програмата „Владимир Илич Ленин“. – В: Интеграция и дезинтеграция в Европа през 80-те години на XX век. София: УИ „Св. Климент Охридски“, с. 250–264. / Mihaylova, V. 2016. „Compromise integration“. The „Vladimir Ilyich Lenin“ Program. – In: Integratsiya i dezintegratsiya v Evropa prez 80 godini na XX vek. Sofia: St. Kliment Ohridski, 250–264. (Bg)
- Неймарк, М.А.** 2019. „Мягкая сила“ в мировой политике. Москва: Дашков и К°, 2019, 272 с. / Neymark, M.A. 2019. “Soft power” in World Politics. Moscow: Dashkov and K°, 272 p. (Ru)
- Проданов, В.** 2014. Неолибералната идеологема „25 години свободна България“. – Понеделник. № 7-8, с. 7–21. / Prodanov, V. 2014. The Neoliberal Ideologema „25 years Free Bulgaria“. *Ponedelnik*, №7–8, pp. 7–21. (Bg)
- Стателова, Р.** 2019. Естрада и социализъм: Проблясъци. София: Рива, 199 с. / Statelova, R. 2019. Pop music and Socialism: Flashes. Sofia: Riva, 199 p. (Bg)
- xxx Държавен културен институт. Министерство на външните работи / State Institute for Culture. Ministry of Foreign Affairs – <https://www.culture-mfa.bg/>
- xxx Международна детска асамблея „Знаме на мира“ / International Children’s Assembly Banner of Peace – <https://www.znamenamira.bg/>
- xxx Стратегия за развитие на българската култура 2019–2029. София: Министерство на културата, 2019. / Strategy for development of Bulgarian culture 2019–2029. Sofia: Ministry of Culture, 2019. – http://mc.government.bg/files/5495_Strategy_culture_.pdf
- xxx 1965 г. – Създаването на „Златният Орфей“ / 1965 – The creation of the “Golden Orpheus” – <https://bnr.bg/radiobulgaria/post/100501797/1965-g-sazdavaneto-na-zlatniat-orfei>
- McCornick, J.** 2007. The European Superpower. Basingstoke, Hampshire: Palgrave Mcmilan, 256 p.
- Nye, J.** 1990. Bound to Lead: The Changing Nature of American Power. New York: Basic Books, 330 p.
- Nye, J.** 2004. Soft Power. The Means to Success in World Politics. New York: Public Affairs, 191 p.